

پیش‌ها و پانچ‌ها

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوبه‌ها شیخ خراسانی حفظه الله تعالی

موضوع:

۱. احکام؛ طهارات و نجاسات
۲. احکام؛ مشاغل و مکاسب حرام

بسم الله الرحمن الرحيم

پرسش

نویسنده: مهدی میرزایی

آیا قضاء حاجت به سمت قبله حرام است؟ من در کار ساخت و ساز هستم و گاهی چاره‌ای نمی‌بینم جز اینکه در ساخت مستراح جهت آن را مراعات نکنم. تکلیف چیست؟

پاسخ

تاریخ: ۱۴۰۴/۶/۲۲

قضاء حاجت به سمت قبله، مکروه است؛ به دلیل سخن خداوند که فرموده است: ﴿ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾^۱؛ «چنین است و هر کس حرمت‌های الهی را گرامی دارد، آن برای او نزد پروردگارش بهتر است»، ولی حرام محسوب نمی‌شود؛ به دلیل سخن خداوند که فرموده است: ﴿وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ﴾^۲؛ «و برای شما چیزی که بر شما حرام کرده را به تفصیل بیان کرده»، در حالی که قضاء حاجت به سمت قبله را به تفصیل بیان نکرده، بلکه به اجمال در ذیل گرامی داشتن حرمت‌های الهی بیان کرده و این مقتضی کراهت آن است، نه حرمت آن؛ خصوصاً با توجه به اینکه قصد بی‌احترامی در آن وجود ندارد و «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ»^۳؛ «کارها به نیت وابسته‌اند». این در صورتی است که خودداری از آن عسر و حرجی نداشته باشد؛ زیرا در صورتی که خودداری از آن عسر و حرجی داشته باشد، بحثی در مباح بودن آن نیست؛ به دلیل سخن خداوند که فرموده است: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾^۴؛ «خداوند برای شما آسانی می‌خواهد و برای شما سختی نمی‌خواهد» و فرموده است: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾^۵؛ «و برای شما در دین تنگنایی قرار نداده است».

۱. الحج / ۳۰

۲. الأنعام / ۱۱۹

۳. مسائل علی بن جعفر، ص ۳۴۶؛ صحیح البخاری، ج ۱، ص ۱۹؛ صحیح مسلم، ج ۶، ص ۴۸؛ الأمالی للطوسی، ص ۶۱۸

۴. البقرة / ۱۸۵

۵. الحج / ۷۸

با این حال، بسیاری از عالمان این کار را حرام دانسته‌اند؛ به دلیل روایت مشهور و متواتر از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که فرموده است: «لَا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ وَلَا تَسْتَدْبِرُوهَا بِبَوْلٍ وَلَا غَائِطٍ، وَلَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا»^۱؛ «برای ادرار یا مدفوع کردن، رو یا پشت به قبله نکنید، بلکه به سوی مشرق یا مغرب (یعنی جهتی دیگر) بچرخید»، در حالی که این روایت، صریح در تحریم نیست، بلکه با توجه به روایات مشابه در نهی از ادرار یا مدفوع کردن به سمت باد، خورشید و ماه و همچنین آب دهان انداختن به سمت قبله، چه بسا ظاهر در کراهت است و گواه آن روایات متعددی است که بر جواز دلالت دارد؛ مانند روایت ابن عمر^۲ و ابو قتادة^۳ که در آن آمده است: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا يَقْضِي حَاجَتَهُ مُتَوَجِّهًا نَحْوَ الْقِبْلَةِ»؛ «پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم را دیدم که نشسته است و به سمت قبله قضاء حاجت می‌کند» و روایت جابر بن عبد الله انصاری که در آن آمده است: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةَ بِبَوْلٍ، فَرَأَيْتُهُ قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَ بِعَآمٍ يَسْتَقْبِلُهَا»^۴؛ «رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نهی فرمود از اینکه به سمت قبله ادرار کنیم، ولی یک سال پیش از مرگش او را دیدم که به سمت آن ادرار می‌کرد» و روایت عایشه که در آن آمده است: «بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنَّ نَاسًا يَكْرَهُونَ أَنْ يَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ بِفُرُوجِهِمْ لِغَائِطٍ أَوْ بَوْلٍ، فَقَالَ: أَوْقَدْ فَعَلُوهَا؟ اسْتَقْبِلُوا بِمَقْعَدَتِي الْقِبْلَةَ»^۵؛ «به رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم رسید که برخی از رو کردن به قبله در وقت ادرار یا مدفوع کراهت دارند (یعنی آن را حرام می‌دانند)، پس فرمود: آیا چنین پنداشته‌اند؟! جای نشستن من (برای قضاء حاجت) را به سمت قبله بگردانید» و حمل همه‌ی این روایات بر حالت ضرورت ممکن نیست.

آری، برخی آن‌ها را مربوط به فضای بسته دانسته‌اند و گفته‌اند که روایت نهی، ناظر به فضای باز بوده است، ولی این برداشت درست به نظر نمی‌رسد؛ به دلیل اطلاق در بسیاری از آن‌ها

۱. مسند الشافعی، ص ۱۸۳؛ مسند الحمیدی، ج ۱، ص ۳۶۹؛ مسند أحمد، ج ۳۸، ص ۵۵۲؛ صحیح البخاری، ج ۱، ص ۸۸؛ صحیح مسلم، ج ۱، ص ۱۵۴؛ سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۱۱۵؛ سنن أبي داود، ج ۱، ص ۳؛ سنن الترمذی، ج ۱، ص ۵۸؛ سنن النسائی، ج ۱، ص ۲۲.
 ۲. مصنف ابن أبي شيبة، ج ۱، ص ۱۴۰؛ مسند أحمد، ج ۱۰، ص ۳۵؛ صحیح البخاری، ج ۱، ص ۴۱؛ صحیح مسلم، ج ۱، ص ۱۵۵؛ سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۱۱۶؛ مسند عبد الله بن عمر للطرسوسي، ص ۳۹؛ مسند البزار، ج ۱۲، ص ۲۰۸؛ مسند أبي يعلى، ج ۱۰، ص ۱۰۸؛ صحیح ابن خزيمة، ج ۱، ص ۳۴؛ صحیح ابن حبان، ج ۳، ص ۱۴۰.
 ۳. مسند أحمد، ج ۳۷، ص ۲۵۲؛ سنن الترمذی، ج ۱، ص ۶۰؛ شرح معانی الآثار للطحاي، ج ۴، ص ۲۳۴؛ المعجم الكبير للطبراني، ج ۳، ص ۲۴۰.
 ۴. مسند أحمد، ج ۲۳، ص ۱۵۷؛ سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۱۱۷؛ سنن أبي داود، ج ۱، ص ۴؛ سنن الترمذی، ج ۱، ص ۵۹؛ المنتقى لابن الجارود، ص ۲۰؛ صحیح ابن خزيمة، ج ۱، ص ۳۴؛ سنن الدارقطني، ج ۱، ص ۹۳.
 ۵. مصنف ابن أبي شيبة، ج ۱، ص ۱۴۰؛ مسند إسحاق بن راهويه، ج ۲، ص ۵۰۷؛ مسند أحمد، ج ۴۳، ص ۷۵؛ سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۱۱۷؛ سنن الدارقطني، ج ۱، ص ۹۴.

و به دلیل اینکه مشاهده‌ی پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در حال قضاء حاجت به سمت قبله، در فضای باز ممکن بوده است، نه فضای بسته و به دلیل اینکه اعتبار قبله مختص به فضای باز نیست؛ مگر اینکه مقصود، وجود ساتر باشد که در فضای باز نیز ممکن است و البته متناسب با وجوب نیست؛ چراکه در نزدیکی یا دور، ساتر طبیعی وجود دارد؛ مانند کوه‌ها و درخت‌ها و خانه‌ها. بنابراین، بهتر است که روایت نهی، حمل بر کراهت شود، یا حتی استحباب ترک؛ به این معنا که اگر کسی قضاء حاجت به سمت قبله را از باب احترام ترک کند، کار پسندیده‌ای کرده و مأجور است، اگر چه انجام آن بدون قصد بی‌احترامی مباح است؛ چنانکه در روایت محمد بن اسماعیل آمده است: «دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَفِي مَنْزِلِهِ كَنِيفٌ مُسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةِ، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: مَنْ بَالَ حِذَاءَ الْقِبْلَةِ، ثُمَّ ذَكَرَ فَأَنْحَرَفَ عَنْهَا إِجْلَالًا لِلْقِبْلَةِ وَتَعْظِيمًا لَهَا، لَمْ يَقُمْ مِنْ مَقْعِدِهِ ذَلِكَ حَتَّى يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُ»^۱؛ «بر امام ابو الحسن رضا علیه السلام وارد شدم و در خانه‌اش مستراحی بود که رو به قبله قرار داشت و شنیدم می‌فرماید: هر کس رو به قبله ادرار کند، سپس متذکر شود و از آن رو بگرداند برای احترام به قبله و گرامی‌داشت آن، از جای خود بر نمی‌خیزد مگر اینکه خداوند او را می‌آمرزد».

از اینجا دانسته می‌شود که ساختن مستراح به سمت قبله نیز حرام نیست، ولی کراهت دارد و از این رو، برای سازنده شایسته است که تا حد امکان از آن خودداری کند.

بانگاه اطلاع‌رسانی دفتر معصوم‌ها شیخ جعفر
مجلس خبرگان رهبری

۱. تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۱، ص ۳۵۲